TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU

ÖZET RAPOR

TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK

Hazırlayan

Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu

Katkıda bulunanlar

Ece Koyuncu

Ayşen Ufuk Sezgin

Filiz Kardam

Altan Sungur

Haziran 2009, ANKARA

UNFPA
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU

özet rapor

TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK (ÖZET RAPOR)

Araştırma Ekibi

Ece Koyuncu	Koordinatör
Filiz Kardam	Danışman
Ayşen Ufuk Sezgin	Danışman
Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu	Danışman
Altan Sungur	Alan araştırması, çözümleme ve veri analizi
Hacer Taşçene	Alan araştırması ve çözümleme
Nihan Yolsay	Alan araştırması ve çözümleme
Ömer Akınsoy	Alan araştırması ve çözümleme
D. Zeynep Alpar	Alan araştırması ve çözümleme
Emine Bademci	Alan araştırması ve çözümleme

©Nüfusbilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Nüfusbilim Derneği:
Şehit Sadık Erişen Sokak, No. 48/2, Birlik Mahallesi,
Çankaya, Ankara

nufusbilim@nd.org.tr
www.nd.org.tr

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması için Nüfusbilim Derneği'nden izin alınmalıdır.

Bu kitabın hazırlanması için gerekli mali destek, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından sağlanmıştır.

Birinci Basım Haziran 2009

Tasarım / Baskı : **Damla Matbaacılık, Reklamcılık ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.**
Kuyuyazısı Cad. No:24 Etlik 06010 ANKARA
T: (0312) 321 75 16 - 352 79 50
B: (0312) 325 60 42
damla@damlayayin.com.tr
www.damlayayin.com.tr

Sunuş

Nüfusbilim Derneği'nin kurulma amacı, nüfusbilim alanında çalışmalar yapmak, bu alanda farklı disiplinler tarafından yapılan çalışmaların içinde yer almak ve çalışanları desteklemek, bu çalışmalarda üretilen bilgilerin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak, nüfusbilim ve nüfusa ilişkin konularda çalışanlar arasında mesleki dayanışma, iletişim, işbirliği ve etkileşimi sağlamaktır.

Derneğimiz, bir sivil toplum kuruluşu olarak nüfusun alt gruplarının nüfusbilim ile ilişkili konularında yaptığı araştırmalar ile yasa yapıcı ve uygulayıcılarına veri sağlamaktadır. Nüfusun farklı alt gruplarının belirlenen sorunları hakkında toplumsal duyarlılık artırmaya yönelik savunuculuk çalışmaları da dernek üyelerimiz tarafından yürütülmektedir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre tüm çocukların şiddetten korunması, hiçbir şekilde şiddete maruz kalmaması gerekmektedir. Bu sözleşmeye imza atan devletlerin, çocukların güven içinde yaşamasını sağlama sorumlulukları bulunmaktadır. Sözleşmeye imza atan Türkiye'de de, dünyadaki pek çok ülkede olduğu gibi, çocukların bazı haklarına ulaşmada güçlükler yaşadıkları bilinmektedir. Toplumda çocukların ulaşamadıkları hakların boyutlarının belirlenmesi için farklı araştırmalara gereksinim vardır. Yapılan araştırmaların sonuçları ise müdahale alanlarının belirlenmesini sağlayacaktır.

Önemli bir sosyal sorun ve sağlık sorunu olan ensest, nüfusbilimin farklı boyutlarında çalışan üyelerimizin ilgi alanı içinde yer almaktadır. Türkiye'de tanı konulan ensest vaka sayısının bildirilmesi gereken vaka sayısından daha az olduğuna ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Aile içi cinsel istimara maruz kalan çocuklarda fiziksel, psikososyal ve cinsel sağlık sorunlarının olduğu bilinmektedir. Aile içi ahlaki bir sorun olarak da tanımlanan ensest olayları ve mağdurlar, ailedeki diğer bireyler tarafından saklanmaktadırlar. Ailede çocuğun sağlık durumuna ilişkin önlemlerin alınması öncelikli olarak yapılması gereken müdahale iken aile bireyleri tarafından sorunun ahlaki boyutu daha fazla önemsenebilmektedir. Bu nedenle de

çocuğun aile içinde her türlü cinsel istismarı olarak tanımlanan ensest sorununun gerçek boyutlarını saptayabilmek oldukça zordur.

Önemli bir hak olan "cinsel sağlığın korunması ve bedene saygı" hakkının ihlaline ilişkin bilgiler bu olayların tanımlanması ile sağlanabilir. Bu çalışmada ensest vakaları ile farklı alanlarda karşılaşan 98 uzmanın deneyimlerinden yararlanılarak ensest vakalarının genel özellikleri ve vakalara yönelik hizmetler değerlendirilmiştir. Farklı uzmanların karşılaştığı ensest vakalarının özelliklerinin belirlenmesi ve bu bilginin değişik hizmet alanlarında ensest vakaları karşılaşma olasılığı olan profesyoneller ile paylaşımı toplumdaki ensest olaylarının erken dönemde tanımlanmasını sağlamaya katkıda bulunacaktır. Vakalara erken dönemde tanı konulması tedavi ve rehabilitasyon sürecinin daha erken başlamasını ve daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, olayın boyutunun ve farklı özelliklerinin tanımlanması, toplumda yeni vakaların ortaya çıkmaması için yapılması gereken müdahalelerin belirlenmesine de ışık tutacaktır. Bu çalışmanın, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının çocukların aile içinde cinsel olarak istismarlarını önlemeye yönelik olarak bir eylem planının oluşturmasına ve bu planın başarılı bir şekilde uygulamaya geçmesine katkı sağlamasını dilemekteyiz.

Bu çalışmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve raporlanmasında önemli emeği geçen Doç. Dr. Filiz Kardam, Doç. Dr. Ayşen Ufuk Sezgin, Dr. Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, Uzman Ece Koyuncu ve Altan Sungur'a Nüfusbilim Derneği adına teşekkür ederim. Bu çalışmanın yapılması sırasında desteğini aldığımız Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsicilciğine, Meltem Ağduk, Dr. Gökhan Yıldırımkaya ve Dr. Selen Örs'e teşekkür eder ve nüfusbilim alanında ortak çalışmalarımızın Derneğimiz adına devamını dilerim.

Saygılarımla

Prof. Dr. Hilal Özcebe
Nüfusbilim Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Önsöz

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu-UNFPA, tüm dünya üzerinde yürüttüğü çalışmalarını herkesin sağlıklı ve eşit haklardan yararlandıkları bir yaşam sürmelerine adamıştır. Kadın, erkek, çocuk istisnasız bu yaşam; her türlü fiziksel, cinsel ve duygusal istismardan uzak olmalıdır. UNFPA, bu doğrultuda, Türkiye'de de, kadın ve kız çocuklarının insan haklarının korunması, geliştirilmesi, tüm bireyler için üreme sağlığının iyileştirilmesi, üreme sağlığı haklarının yaygınlaştırılması , bu alanlarda ihtiyaç duyulan ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulabilmesine yönelik veri ve bilgi ihtiyacının karşılanması için çalışmaktadır.

Hem dünyada hem de Türkiye'de toplumsal yara haline gelen konulara eğilen araştırmalara destek veren UNFPA bu sayede kamuoyunun dikkatini bu alanlara çekerek önlem alınması ve politika oluşturulmasında önemli çalışmalara imza atmıştır.

UNFPA bu çerçevede 2005 yılından itibaren hem Dünya'da hem de Türkiye'de ciddi sorun haline gelmiş konuları işaret eden alanlarda araştırmalara imza atmış ve atmaya devam etmektedir. 2005 yılında "Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri", 2006 yılında "Medya ve Kadına Yönelik Şiddet", 2007 yılında "Türkiye'de Gençlerin Cinsel ve Üreme Sağlık Araştırması" raporları kamuoyunda ses getirmiş ve bu alanlarda politikaların oluşturulmasında önemli roller üstlenmiştir.

UNFPA, yine toplumda çok yakıcı ama bir o kadar da üzerinde konuşulmayan bir konunun üzerine gitmektedir; Ensest...

Ensest, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada, tanımı bir kültürden diğerine değişmekle birlikte, üzeri örtülen, konuşulmayan bir olgudur. Ensestin bir insan hakları ihlali olduğu tüm uluslararası sözleşmelerde de yeralan bir gerçektir. Öyle ki, bireyin beden bütünlüğünü, mahremiyetini, üreme haklarını elinden alan bu durum, genellikle çocuk yaşta başlayarak uzun süre "aile bütünlüğü"nü bozmamak adına gizli kalarak devam etmekte ve kişinin gelecekteki yaşamı için de gerek psikolojik, gerek sosyal, gerekse de cinsel anlamda tehdit oluşturmaktadır.

Ensest yol açtığı sosyal sonuçların yanısıra, bir cinsel şiddet olgusu olarak, kısa, orta ve uzun vadede üreme sağlığı açısından birçok sağlık sorununa neden olmaktadır. Bu sağlık problemleri başta üreme organları olmak üzere yaralanma ve kanamalar, azalmış cinsel istek, cinsel ilişkide ağrı, cinsel işlev bozuklukları, HIV/AIDS, hepatit gibi cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, üriner sistem enfeksiyonları, istenmeyen gebelikler, sağlıksız düşükler ve istenmeyen doğumlar gibi fiziksel sağlık sorunları ile depresyon, post-travmatik stres bozukluğu, intihar düşünceleri, sigara, alkol ve madde kullanma gibi ruhsal sağlık bozuklukları şeklinde özetlenebilir.

"Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak" araştırması, ülkemizde hemen hemen hiç konuşulmayan ve birkaç akademik çalışma dışında çok az bilinen bu konuyu aralamak ve konuşulur kılmak amacıyla Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun desteğiyle, Nüfusbilim Derneği tarafından yürütülmüştür. Ensest mağdurlarının ihtiyaç duydukları sosyal, hukuki ve sağlık desteği almaları devletin bir görevidir. Bu, ancak belli bir koordinasyon sisteminin varlığı ve işlemesiyle mümkün olabilecektir. Bu çalışmanın alandaki eksikliklerin ve gereksinimlerin tespit edilmesi açısından önemli bir boşluğu doldurmaya ve bundan sonra yapılacak çalışmalara altyapı oluşturmaya hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Bu noktada, tüm kamu ve sivil sektörü, akademisyenleri ve uluslararası camiayı, bu konuda üstlerine düşen görevleri üstlenmeye ve işbirliğine davet ediyorum. Unutulmamalıdır ki; enseste "dur demek" bir insanlık borcudur...

UNFPA TÜRKİYE

Giriş

Çocuk istismarı büyük bir toplumsal sorun olarak karşımızda bulunmaktadır. Çocuğun fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak istismarı yanında cinsel olarak da kolaylıkla istismar edilebildiği bilinmektedir.

Çocuklar genellikle kendilerini tanıyan biri tarafından cinsel olarak istismar edilmekte olup istismar eden kişi çocuğun ailesinden ya da akrabalarından biri olabilmektedir. Çocukluk dönemi cinsel istismarlarının büyük bir bölümünü çocuğun aile içindeki cinsel istismarı olan ensest oluşturmaktadır. Dünyanın başka ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de ensest olaylarının çoğunluğu gizli kalmaktadır. Türkiye'de çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin ulusal yasal düzenlemelerde etkinliğinin artması ve aile içi şiddet konusunun hem yasal hem de toplumsal yaşamda daha fazla tartışılır hale gelmesi, diğer cinsel istismar olayları yanında ensest konusunun da kamusal alanda az da olsa duyulur hale gelmesine neden olmuştur. Yine de ensest toplumun çoğunluğu tarafından yok sayılmaktadır.

Mağdurun yaşadığı istismarı ifade etmeye çalıştığı, istismarın varlığını kanıtlamaya çalıştığı, istismarın neden olduğu ruhsal ve fiziksel travma ile baş etmeye çalıştığı, bazı durumlarda kendi evinden ayrılması ile sonuçlanacak şekilde yeni bir yaşam kurmaya çalıştığı süreçte kendisiyle karşı karşıya gelen farkı mesleklerden uzmanlar, bize ensesti ve onu çevreleyen sorunlar ağını anlamamız için ışık tutmaktadırlar. Araştırmamız bu anlayışla öğretmen (rehber öğretmen ve sınıf öğretmeni), hekim (psikiyatr, çocuk doktoru, çocuk cerrahı, adli tıp uzmanı ve halk sağlığı uzmanı), ebe, polis, hâkim, savcı, avukat, psikolog (çocuk ve yetişkin psikoloğu), sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve sivil toplum kurumu çalışanlarından oluşan toplam 98 kişi ile yapılmış derinlemesine görüşmelerden oluşan saha çalışmasına dayanmaktadır.

Ensestin varlığını ve ensestin çocuğa yönelik cinsel saldırı olduğunu kabul etmek, ensest karşısında iyi işleyen bir sistemin geliştirilebilmesi için vazgeçilmez noktalardır. Bu farkındalık çok disiplinli bir grubun birlikte çalışması ve bu çalışma tarzının kamu kurumları tarafından sahiplenilmesiyle anlamlı olabilir ve süreklik

kazanabilir. Araştırmamız bu amaçla ensest sorunuyla karşılaşan farklı mesleklerden ve farklı kurumlarda çalışan kişilerin deneyimlerini, işlevini, sorunlarını, çözüm arayışlarını ve önerilerini kamuoyuna iletme amacı taşımaktadır.

Çocuk istismarına karşı etkin politikalar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle çocuğun cinsel istismarı araştırmayı bekleyen sorun alanlarındandır. Ensest konusunda yapılacak çalışmaları, ensest sorununa yönelik yürütülecek politikalardan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak başlıklı araştırmanın çocuğun cinsel istismarı konusunda oluşmakta olan toplumsal ve kurumsal duyarlılığa çok disiplinli bilimsel bir görüş sağlamasını diliyoruz.

İçindekiler

- **Araştırmanın Amacı** **11**
- **Araştırma Tasarımı** **13**
- **Saha Araştırmasının Sonuçları** **14**
  - Ensest vakaların genel özellikleri: mağdur 14
  - Ensest vakaların genel özellikleri: saldırgan 15
  - Ensest vakaların genel özellikleri: aile ortamı 17
- **Ensest nasıl açığa çıkıyor?** **19**
  - Ev ve aile ortamında 19
  - Evin dışında: okullar, sağlık kurumları, ruh sağlığı değerlendirmeleri, STK'lar 20
  - Ensestin dolaylı olarak açığa çıkışı 21
- **Ensesti ortaya çıkarmaya çalışırken...** 22
  - Mağdur neden söylemez? 22
  - Başka kime güveniriz: ailenin diğer üyeleri 23
  - Ensest evin dışına çıktığında: Bağırsa dünya duyar mı? 25
  - Okulda fark edilmek ne kadar mümkün? 25
  - Sağlık kuruluşlarında: 26
  - Ensest şüphesini değerlendirmek... 26
- **Ensestin açığa çıkmasının ardından yaşanan sorunlar** **28**
  - Soruşturma ve yargı sürecinde yaşananlar 28
  - Delillerin toplanması 29
  - Ev ve aile hayatındaki sorunlar 30
  - Koruma altına alınan çocuklar 30
  - Ensest sonucu doğan bebekler 31
  - Yetişkinlik sorunları 31
- **Uzmanın yaşadığı sorunlar** **32**
  - Bilgi eksikliği 32
  - Güvenlik sorunu 32
  - Ruhsal yıpranma 32
  - Mesleki ikilem 32
  - Mesleki kurumsal işbirliği 33
  - Mesleki sorumluluğun yükü 33
  - İş yükü 34
- **Değerlendirme ve öneriler** **35**
  - Ensesti açığa çıkarmak için 35
  - Farklı mesleklerin eğitim ihtiyacının giderilmesi 35
  - Yargı sürecinin sağlıklı işlemesi için 36
  - Bilgi ve iletişimin arttırılması için 36
  - Uygulamaların kurumsallaştırılması için 36
  - Kurumsal bakıma ilişkin öneriler 36
  - Rehabilitasyon 37
  - Medyada gösterim 37
  - Ensestin tanımlanmasının gereği ve önemi 37
  - Çok disiplinli yaklaşım 38
- **Bitirirken** **39**

Araştırmanın Amacı

Çocuğun cinsel istismarı ve özellikle de ensest konusunda Türkiye'de oldukça az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de ensestin görünürlüğünü arttırmak ve ensestle mücadele için gereken sistemi ve hâlihazırdaki uygulamaların aksayan yönlerini anlamaya ve aktarmaya çalışmaktır.

Araştırmanın saha çalışmasında ensesti yaşayanların ulaştığı ya da ulaşabileceği kurumlarda çalışan farklı mesleklerden 98 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yaptığımız kişiler öğretmen (rehber öğretmen ve sınıf öğretmeni), hekim (psikiyatr, çocuk doktoru, çocuk cerrahı, adli tıp uzmanı ve halk sağlığı uzmanı), ebe, polis, hâkim, savcı, avukat, psikolog (çocuk ve yetişkin psikoloğu), sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve sivil toplum kurumu çalışanlarından oluşmaktadır.

Saha araştırmasıyla ensestin nasıl yaşandığı, neden açığa çıkmadığı, nasıl açığa çıkarıldığı, mağdurların görüştüğümüz uzmanlara hangi yollarla ulaştığı, mağdurun ve saldırganın olayın açığa çıkmasının ardından hukuksal, psikolojik, sosyal, tıbbi ne tür destekler aldığı, görüşülen kişilerin ve bu kişilerin çalıştığı kurumların sorunun saptanmasına ve çözümüne ilişkin nasıl bir fonksiyonu olduğuna dair bilgi toplanmıştır. Saha araştırmasında ayrıca uzmanların ve kurumların fonksiyonlarını daha iyi yerine getirmeleri ve kurumsal/mesleki işbirliğinin önünün açılması için görüşülen kişilerin önerileri öğrenilmiştir.

Kaynaklarda ensestin tek ve kesin bir tanımını bulmak mümkün değildir. Tanım her disiplinde farklılık gösterir. Amerikan Sağlık, Eğitim ve Koruma Bölümü'nün 1980'deki tanımına göre; ensest aile içinde ana-baba figürüne, gücüne ve otoritesine sahip kişilerin çocuğu cinsel anlamda istismar etmesi olarak kabul edilmiştir. Son çalışmalarda üzerinde birleşilen tanıma göre ensest; birbiriyle evli olanlar dışındaki aile üyeleri arasında sözlü-sözsüz, fiziksel, görsel her türlü erotik davranıştır. Bu araştırmada Türkiye'deki toplumsal, hukuksal ve dinsel kuralları dikkate alarak mümkün olan en geniş ensest tanımı yapılmıştır. Ensest için kabul edilen taciz, taciz edenin cinsel uyarılması ya da tatmini için çocuğa veya gence yönelmiş her türlü

[1]Justice, B. & Justice, R. (1979) *The broken taboo: Sex in the family.* Human sciences Press. New York

fiziksel ya da fiziksel olmayan davranışı içerir. Araştırmamız çerçevesinde taciz edenin kim olduğu konusunda ise temel kriter kan bağı değildir. Kan bağı olan baba, anne, ağabey, abla, amca, dayı, teyze, hala ve dede gibi akrabalara ek olarak, çocuk üzerinde anne-baba gibi otoritesi ve saygınlığı olan geniş bir akraba ve hısım grubu ensest tanımında taciz edenler arasında sayılır. Örneğin enişte, üvey anne-baba, üvey kardeşler bu gruptadır.

Araştırma Tasarımı

Ensest konusunda Türkiye'de daha önce benzer saha çalışmalarının yapılmamış olması nedeniyle, öncelikle ensest konusunda çalışmalar yapan adli tıp, çocuk sağlığı, hukuk, rehberlik, ruh sağlığı ve sosyal hizmet alanlarından birer uzmanla yapılandırılmamış derinlemesine görüşme tekniği ile ön görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yönergesi hazırlamaya yönelik iki günlük eğitimin ardından saha çalışması başlamış, yapılandırılmış derinlemesi görüşme tekniği kullanılarak 92 kişi ile görüşülmüştür. Saha çalışması Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul ve Kocaeli illerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sırasında, belirli kurumlarda çalışan ve meslekleri araştırma amacına uygun olarak seçilmiş olan kişilere ulaşılması hedeflendiğinden, bu amaca yönelik bir örneklem yöntemi izlenerek ilgili kurumların ilgili birimleriyle bağlantı kurulmuş, yönlendirmelerin sonucunda da uzmanlara ulaşılarak randevu alınmış ve ardından görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, ensestle ilgili niceliksel veri üretme ve genellemelere gitme amacı taşımayıp ensesti ve ensestle mücadeleye ilişkin sistemin sorunlarını daha derin olarak anlama hedefi taşımaktadır. Bu nedenle niteliksel araştırma yöntemi kullanılmış ve bu yönteme uygun örnek seçimi yapılmıştır.

Biri görüşmeci diğeri gözlemci olan iki araştırmacının yer aldığı görüşmelerin önemli bir kısmında (98 kişi ile yapılan 89 görüşmenin 78'i) bant kaydı alınmış ve görüşme sonrası bu bant kayıtları çözümlenmiştir. Kurumların ya da ilgili uzmanın bant kaydı alınmasını onaylamadığı görüşmelerde ise gözlemci tarafından not alınmıştır.

Saha araştırmasının analizi görüşmelere ait çözümlemeler ve notlar kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde Nvivo 8 Niteliksel Veri Analizi Programından yararlanılmıştır.

Saha Araştırmasının Sonuçları

Ensest vakalarının genel özellikleri: mağdur

Güç, cinsiyet ve yaş hiyerarşisinden beslenerek zeminini sağlamlaştıran ensest ilişkilerde **her yaştan kız ve erkek çocuk** taciz ve tecavüze maruz kalabilmektedir. Ancak daha önce yapılmış çalışmaları destekleyecek şekilde, bu araştırmada da aktarılan ensest vakaları arasında mağdurun kız çocuk olduğu olaylar daha fazladır. Pek çok uzman erken çocukluk yaşlarında başlamış ensest olaylarıyla ilgili örnekler vermiştir.

> *"...bir babanın kızıyla 7 yıl süren ensest ilişkisi olmuştu. Hatta kızın âdet düzenlerini takip edecek kadar ileriye götürdüğü bir ilişki. Ve iki kere gebe kalıyor. Gebeliği sonlandırıyor bir şekilde baba. Kürtaj yaptırtıyor...10'lu yaşlara yakın başlıyor"* *(Psikiyatr)*

Aynı evde birden çok kız ve erkek çocuk, aynı zamanda ya da farklı zamanlarda istismar edilebilmektedir. Saldırgan, çocuklar büyüdükçe, büyük çocuktan küçüğüne yönelerek cinsel istismarın uzun yıllar gizli kalmasını sağlayabilmektedir.

> *"...şahsın 5 kızı var. Her bir kızını 3 veya 4 yaşından itibaren istismara başlıyor. Bu çocukları 9-10 yani cinsel anlayışa yakın veya bilinçli o anlamda bilgi sahibi olmaya geldiği noktada, bırakıyor, bir diğerine başlıyor. Ve bu şekilde 5 çocuğunu da, ayrı ayrı taciz etmiş."* *(Savcı)*

Ensestte istismar genellikle dokunma, okşama gibi tacizlerle başlamaktadır. Bazı vakalar uzun süre bu şekildeki tacizlerle devam ederken bazılarında taciz artarak devam etmekte ve anal ve vajinal tecavüze varabilmektedir. Kimi vakalarda ise cinsel saldırının doğrudan tecavüzle başladığı görülmektedir. Saldırganlar genellikle mağdurun direncini ortadan kaldırmak için ödüllendirme ya da tehdit yollarını kullanmaktadırlar. Ensestin devam etmesi için verilen ödüller çocuğa sevgi göstermek ve küçük hediyeler almaktan evi onun üzerine yapmaya kadar varan farklı biçimlerde olmaktadır. Korkutmak için kullanılan yollar ise fiziksel şiddetten, kendisini ya da sevdiklerini öldürme tehdidine kadar varabilmektedir.

"...kız küçüktü. Oğlan da ona göre daha büyüktü. Yıllarca kullanmış, kız kardeşini yıllarca kullanmış, kullanmış... Anne görünce şok oluyor. Affedersin, normal ilişkiyi bitirmiş, anormal ilişkiyi sürdürmeye başladığı sırada anne görmüş, öyle şikâyet konusu olmuş. Hem kızın ifadesi var, 'böyle böyle oldu' diye, anne de 'ben bizzat çocuğu gördüm' dedi. Tutuklamış, ceza vermiştim."
(Hâkim)

Ensest vakalarının genel özellikleri: saldırgan

Ensest saldırganından bahsedildiğinde görüştüğümüz uzmanlar verdikleri örneklerle öncelikle baba, ardından dede, ağabey, amca, dayı, gibi erkek akrabaları sıralamaktadırlar. Araştırmamız sırasında her yaşta ve farklı sosyoekonomik özelliklere sahip saldırganın, her yaştan kız ve erkek çocuğuna taciz ve tecavüzüne dair örneklere rastlanmıştır. Ensest alanında çalışan uzmanlar, dünya genelindeki gözlemlerin, ensest saldırılarının, saldırganın sosyoekonomik veya sosyokültürel özelliklerden ziyade kişilik özellikleriyle ilgili olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları da gösterdiği üzere ensest saldırganları sosyolojik olarak belirli kategorilerde kişiler değildirler. Görüştüğümüz ruh sağlığı uzmanları ensest saldırganlarının çoğunlukla pedofil olmadıklarını, her zaman fiziksel şiddete başvuran kişiler olmadıklarını, gündelik hayatlarını devam etmelerini engelleyen psikolojik problemleri olmadığını, doğru ve yanlışı ayırdedebildiklerini, alkolik ya da devamlı işsiz olmadıklarını belirtmişlerdir.

En sık yaşanan baba-kız ve baba-oğul arasındaki istismar ilişkisidir. Bu babalar dışarıdan bakıldığında birbirlerine benzer özelliklere sahip değillerdir. Dede-torun arasındaki cinsel istismar da görüştüğümüz uzmanlar tarafından sıklıkla aktarılmıştır. Dedeler hem doğrudan hem de çocuğun anne ve babası dolayısıyla çocuk üzerinde otoriteleri olan kişilerdir.

"...14 yaşında bir kızı olan bir kadın. Bir gün kızının kendisine gelip dedesinin yani kadının babasının kendisine istemediği cinsel içerikli eylemlerde bulunduğunu anlatması üzerine kadında travma sonrası stres bozuklukları yaşanıyor. Çünkü kadın da 16 yaşına kadar babası tarafından

cinsellikle ilgili eylemelere maruz kalan bir kadın... Kadın bunu kız kardeşleriyle paylaştığında görüyor ki büyük ablası tecavüze uğramış babasından. Kendisinden bir küçük kız kardeşi de. Kadın 34 yaşlarındaydı. Bir küçük kız kardeş 28-30 yaşlarında. En büyük abla da 40 küsur yaşlarında. En küçük kız kardeş ise 23-24 yaşlarındaydı. Ablaya tecavüz etmiş, kendisine 16 yaşına kadar ensest, yani içinde tecavüz olmayan ensest davranışlarında bulunmuş, kendisinden küçük kız kardeş, o da ensest davranışlarına maruz kalmış, 14-15 yaşına kadar, en küçük kardeşe bir şey yapılmamış..." (Psikiyatr)

Kardeşler arasındaki ensest ilişki de pek çok kişi tarafından dile getirilmiştir. Bu tür ensestlerde saldırgan genellikle büyük yaştaki erkek kardeş iken, mağdur genellikle daha küçük yaştaki kız ya da erkek kardeş olmaktadır.

"18 yaşından küçük bir abi, 17 yaşında falandı, kız kardeşiyle ilişkiye girmişti anal yoldan ve vajinal yoldan... Yine bir olayda da evde bir abi porno CD izleye izleye o dünyanın içine giriyor, bu çocuk erkek kardeşine tecavüz ediyor. Hastaneye kaldırılınca ortaya çıkıyor." (Savcı)

Anlatılanlar amca-yeğen, dayı-yeğen arasında da cinsel istismar olayları yaşandığını yansıtmaktadır. Bu yaygın örneklerin yanında kayınpeder-gelin, ağabey-yenge (erkek kardeşin eşi), üvey baba-kız, üvey ağabey-kardeş, halaoğlu arasındaki enseste ilişkin vakalar aktarılmıştır.

Bazı durumlarda çocuklar aile içerisinde baba ve ağabey, birkaç ağabey, amca ve ağabey, dayı ve ağabey gibi birden fazla kişi tarafından istismar ediliyorlar.

"...iki kızkardeş ... baba tarafından cinsel tacize uğruyorlar, sadece bir tanesi abi tarafından. Abi tarafından uğrayan kızımız ablasına kaçıyor, ablası evli, ablası da daha önce cinsel istismara uğramış ama evlenmiş..." (Psikolog)

Ensest olaylarında karşılaşılabilen bir durum da saldırganın kendisinin de daha önce ailesi tarafından taciz edilmiş bir kişi olması. Farklı mesleklerden uzmanlar bize bu konudaki gözlemlerini aktardılar. Örneğin eğitimli ve meslek sahibi bir babanın oğluna tacizini aktaran uzman, saldırgan babanın kendisinin ve erkek kardeşinin çocukluklarında babaları tarafından taciz edildiğini anlatmıştır *(Adli Tıp Uzmanı)*.

Cinsel suçlar işlemiş kişilerle özel olarak çalışmış iki uzmanın bize aktardıklarında altını çizdikleri temel noktalar saldırganların istismar ettikleri kişileri nesneleştirebildikleri, istismarı normalleştirerek bir suç/kötülük olarak kabul etmedikleri ve istismarı tüm kanıtlara rağmen reddettikleridir.

> *"Adapazarı'ndaki deprem sonrası çocuğuna cinsel istismarda bulunuyor ve hamile kalması sonucu ortaya çıkıyor, doğum yapıyor ve doğduktan sonra da DNA testleri, doğan bebeğin babasının o kişi olduğu... Aslında dedesi-babası gibi bir karmaşa var. O kişi olduğu ispatlanıyor, zaten cezaevinde de... suçu ispatlanmış bir durumda, ama bir iftira olarak değerlendiriyor."* *(Psikolog)*

Ensest vakalarının genel özellikleri: aile ortamı

Araştırma boyunca bize aktarılan ve alıntılarını raporda paylaştığımız olaylar, ensest yaşanan ailelerin pek çoğunun çekirdek aile formunu taşıdığını, öte yandan geniş ailelerden tek ebeveynli ya da ebeveynlerin her ikisinin de olmadığı ailelere kadar her aile yapısında ensestin yaşanabildiğini göstermiştir.

Uzmanlar enseste tüm sosyoekonomik gruplardan ailelerde rastlanabileceği görüşündedir. Uzmanların bize aktardıkları ensest olaylarının gerçekleştiği aileler daha çok düşük gelir düzeyinde olsa da, uzmanlar bu durumu düşük gelir gruplarından ailelerin toplumun genelinde daha fazla sayıda olması ve ekonomik gücün ensestin gizlenmesini kolaylaştıran bir faktör olmasıyla açıklamışlardır. Yüksek gelir grubundaki ailelerde ensest fark edildiği zaman yargıya yansıtılmadan sorunun ailenin kendi olanaklarıyla örtbas edilmesi daha olasıdır. Gebelik ensestin açığa çıkmasında önemli bir nedendir. Gebeliğin engellenmesi ve özel sağlık hizmetlerinden yararlanılarak sonlandırılması yüksek gelir ve eğitim düzeyindeki kişiler için daha kolaydır.

> *"...bu işlerin bir kriminal vaka olarak ortaya çıkması genellikle orta ve altı, yani yoksul dünyada ortaya çıkıyor. İşte bu dediğim gibi zaman içinde bir kangren haline dönüşüyor: yok hamile kalıyor, çocuk ne olacak diye bu şey ortaya çıkıyor. Ya da çocuk başka şekillerde daha geniş sektörde kullanılmaya başlıyor, ortaya çıkıyor. Yani bir defada başlayıp biten bir şey olmuyor.*

Dolayısıyla daha yoksul dünyada bu iş kriminalize olma potansiyeli de taşıdığı için, genellikle bu insanlar bu tür ailelerden geliyor. Yani genel bir belirleyen olarak böyle bir eğilimden söz edebiliriz. Yani kriminalize olması yoksul aile çevrelerinde daha yüksek risktir." *(Sosyal Hizmet Uzmanı)*

Ensestin ortaya çıktığı pek çok aile dışarıdan problemleri görülen aileler değildir. Ancak bu durum söz konusu ailelerin ensest dışında sorunsuz aileler olduğunu göstermez. Dayak, ekonomik şiddet, eşin cinsel tacizi gibi sorunların bu ailelerde yaşanıyor olması mümkündür.

Görüştüğümüz kişiler ensestin yaşandığı ailelerde annenin tutumuna ilişkin gözlemlerini aktarıp saptamalar yapmışlardır. Araştırmanın bize gösterdiği, toplumun genelinde var olan *"ailedeki sorunları annenin çözmesi gerekliliğine"* ilişkin tutumun görüştüğümüz kişilerin çoğunun ensest konusundaki değerlendirmeleri için de geçerli olduğudur.

Uzmanlar annenin ensesti hemen fark etmesini beklemektedirler. Anneden bir başka beklenti, çocuğun ensesti annesi ile paylaştığı durumda annenin çocuğa inanması ya da şüpheli bir durumla karşılaşıldığında annenin bunun hemen farkına varmasıdır. Ayrıca, annenin ensestin gerçekten yaşandığına emin olduğunda bu duruma doğru yöntemlerle karşı koyması beklenmektedir. Oysa ki anne ensesti fark etmeyebilir, böyle bir saldırının varlığına inanmayabilir. İnandığı durumlarda ise her zaman ensesti durdurmaya yetecek gücü gösteremeyebilir. Annenin mağdur çocuğuna doğru zamanda gerekli desteği gösterememesinin belli başlı nedenleri; ensesti saldırganın değil, mağdurun suçu gibi algılayan, saldırganla beraber tüm aileyi yargılayan, anneyi ailenin birliğini her durumda korumakla görevli gören toplumsal baskılara karşı koyamaması, ayrıca saldırganın fiziksel ve duygusal baskısı altında olması, ekonomik gücünün olmaması, hangi kurum ya da kişilere başvurabileceğini bilmemesidir. Annenin tüm bu engellere karşın ensestin ortaya çıkarılmasında ve sonrasında mağdur çocuğa destek olmakta en önemli rolü üstlendiği de görülmüştür.

Ensest her türden ailede görülse de, aile bireyleri arasında iletişimin güçlü olduğu durumlarda ensestin açığa çıkarılması daha kolay olabilir.

Ensest nasıl açığa çıkıyor?

Görüştüğümüz kişiler ensest vakalarının çok büyük bir bölümünün saklı kaldığı konusunda hemfikirdirler. Ensestin ortaya çıkması tek bir aşamada olmadığından bu aşamaların ayrı ayrı ele alınıp her birini kolaylaştıracak stratejilerin izlenmesi gerekmektedir. Bu stratejiler hem çocuğun sesini duyurmasını hem anne ya da babanın onu dinlemesini sağlayacak hem olay yargı sürecine girdikten sonra gerektiğinde anne ve çocuğun koruma altına alınmasını ve çocuğun sağaltımını hızlandırıp, kolaylaştıracak yönde geliştirilmelidir.

Ev ve aile ortamında

Görüşme yaptığımız kişiler, çocukların cinsel istismarla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak mutlaka bilgi verdikleri düşüncesindedirler. Ancak bu bilginin olayı açığa çıkarmaya yaraması ortamın koşullarına, bu ortamlardaki kişilerin dikkatlerine, bilgi düzeylerine, çocuğu gözlemleme fırsatlarına ve yapabilirliliklerine bağlıdır.

Ensestin açığa çıkması için mağdura öncelikle diğer aile üyeleri destek olabilir. Görüştüğümüz pek çok uzman aile üyelerinin ensestin varlığına inanması için cinsel saldırıyı kendi gözleriyle görmesinin, mağdurun bu durumu paylaşmasından daha etkili olduğunu belirtmiştir.

> *"...10-11 yaşlarındaydı, anne baba birlikte, mutlu bir hayatları var görünüşte, her cumartesi anne pazara gidiyor, her cumartesi anne pazara gittiğinde kız evde kalıyor ve annesi pazara gittiğinde kıza tecavüz ediyor. İlk başta anal yoldan başlamış, sonra vajinal yoldan devam etmiş ve bir gün anne pazardan erken dönüyor ki babayı kızının yanında görüyor öyle şikâyetçi oluyor ve anne geldiğinde hâlâ inanamıyordu, nasıl böyle bir şey olur mümkün değil diye, kocam böyle bir şey yapmaz, gördüm ama hani emin değilim..."* *(Adli Tıp Uzmanı)*

Ailede çocuklara en önemli destek annelerinden geliyor. Bazı anneler fark eder etmez, bazıları olayın durmayacağına inanınca, bazıları diğer çocukları da risk altına girdiğinde çocuklarıyla birlikte okullardaki ya da rehberlik araştırma merkezlerindeki

öğretmenlere, adli makamlara, sığınma evlerine, STK'lara ya da SHÇEK'e başvuruyorlar. Annenin gerekli desteği verecek güçte olmadığı durumlarda aileden ya da yakın çevreden biri çocuğa yol gösterebiliyor.

> *"...bir kız, bir erkek. Sessiz çocuklardı. Babaları ikisine de tecavüz etmiş, ilişkiye girmiş. 8-9 yaşlarında vardılar. Anne olanlara dayanamıyor, bir süre sonra evi terk ediyor, çocuklarıyla birlikte. Evde bir de babaanne var. Baba alkolik. Anne İstanbul'a kaçıyor işte. Baba çocukların peşinden İstanbul'a geliyor. 'Çocukları ver' diyor. Anne korkudan SHÇEK'e başvuruyor, çocuklar yuvaya alınıyor."* *(Psikolog)*

Aynı evde birden fazla çocuğun taciz ve tecavüze maruz kaldığı durumlar, ensestin ortaya çıkmasını kolaylaştırabilir. Genellikle cinsel istismarın büyük kardeşle başlayıp daha sonra küçük kardeşin istismar edildiği durumlarda, kendileri istismar edilirken ses çıkaramayan çocukların küçük kardeşlerini korumak isteyerek ensesti açığa çıkarmalarına rastlanabilmektedir. Bir diğer etki ise tek mağdurun kendileri olmadığını fark ettiklerinde çocukların kendilerinin suçlu oldukları yönündeki psikolojik baskıdan kurtulabilmeleri ve bir çeşit dayanışma sergileyebilmeleridir.

Evin dışında: okullar, sağlık kurumları, ruh sağlığı değerlendirmeleri, STK'lar

Okullar aile içi cinsel istismarın ortaya çıkmasında son derece önemli bir yere sahiptirler. Bu okullarda çalışan öğretmenlerin önemi, diğer meslek gruplarından farklı olarak, toplumun her kesiminden çocukla bir araya gelmelerine dayanmaktadır. Türkiye'de okullar çocukların ulaştıkları ilk "devlet kapısı"dır. Araştırmamız sırasında uzmanların ifadelerinde ensestin açığa çıkmasında çocukların okulda aldıkları eğitimin, öğretmenlerin gözlemlerinin ve çocuğun yaşadığı istismarı öğretmeniyle paylaşmasının olumlu etkilerini gösteren olaylara rastlanmıştır.

> *"...1-2 yıldır yatılı okula gittiğini söylüyor, o sürede işte okulun psikologları fark ediyorlar, görüşmeye alıyorlar falan. En sonunda dayanamayıp bir tanesine anlatıyor. O ablaya haber veriyor en büyük ablaya, en büyük abla olamaz böyle bir şey, biz yıllardır kardeşimize böyle bir şey yapmasın diye susuyoruz diyor, o da diğer küçük kız kardeşine haber veriyor..."* *(Adli Tıp Uzmanı)*

Okullar sadece mağdur çocuklar için değil, aynı zamanda bu çocuklara nasıl destek olacağını bilemeyen aile fertleri için de fırsat yaratabilmektedir.

Ensest fizyolojik hastalıkların araştırılması sırasında da ortaya çıkabilmektedir. Bu hastalıklar cinsel istismar olayından bağımsız hastalıklar olabileceği gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar, cinsel organlarda yaralar gibi doğrudan cinsel saldırının sonucunda görülebilen hastalıklar olabilir.

Ensest mağdurları, saldırıların devam ettiği dönemde ya da saldırıların üzerinden zaman geçtikten sonra yaşadıkları değişik ruhsal sorunlar için ruh sağlığı uzmanlarına danışabilmektedirler.

> *"Ama tabii bunun yanında başka psikiyatrik belirtiler de geliyor bize. Mesela uyku bozukluğu geliyor, gece altına kaçırma geliyor, ne bileyim ben, değişik böyle yüzer geçer anksiyete bulgularıyla geliyor ama bunlar işte sohbetler sırasında böyle çıkabiliyor. Ensestin böyle ama çok zordur çıkması."*
> *(Çocuk Psikiyatrı)*

Çocuklarla ve kadına yönelik şiddetle mücadele eden STK'lar da cinsel istismar olaylarının açığa çıkmasında etkin olabilmektedir.

Ensestin dolaylı olarak açığa çıkışı

Ensest çoğu zaman yol açtığı sonuçlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Mağdurun evlendiğinde bakire olmaması, gebelik ve doğum, istismarın boşanma nedeni olarak ifade edilmesi, ensest ilişkiyi saklamak ve cezalandırmak için işlenen cinayetler ve intiharlar ensestin ortaya çıkmasında en sık rastlanan dolaylı nedenlerdir.

> *"...hamile olduğu ortaya çıkınca kız, babam böyle böyle, bir şey yaşadık babamla, zorla, tehditle bana tecavüz etti ve devam da etti bu. Daha sonra tabii baba itiraz ediyor bu duruma; ben değilim, işte, başka birinden hamile kalmıştır, şudur budur diye. Adli tıpa gönderiyorlar sonuçları. Orda tabii direkt baba tutuklu yargılanıyor ve 29 yıl gibi bir ceza alıyor."*
> *(Psikolog)*

Ensesti ortaya çıkarmaya çalışırken...

"Dünyada en fazla anne ve babamıza güveniriz. Eğer en güvendiğiniz insanlar sizi istismar ederlerse dünyada hiç kimseye güvenemezsiniz."
(Psikolog)

Ensest saldırganının çocuğun güvendiği bir yakını olması ve olayın genellikle çocuğun kendini güvende hissetmesi beklenen evinde -hatta kendi yatağında- yaşanması, mağdurun istismarı ifade etmesini zorlaştıran bir durumdur. Mağdurun bu çemberden çıkması için kendisini güvende hissedeceği başka ilişkilere ya da ortamlara ihtiyacı vardır. Mağdur çocuğun kendisi, yakınları, danıştığı/karşılaştığı uzmanlar ensestle mücadele ederken çeşitli sorunlar yaşarlar. Bu nedenle de ensest fark edildiği anda açığa çıkarılabilen ve gerekli önlemler alınabilen bir problem değildir.

Mağdur neden söyleyemez?

Çocuk yaşadığı şeyden rahatsız da olsa yaşadıklarının yanlışlığını bilemeyecek ve bunu ifade edemeyecek kadar küçük bir yaşta olabilir. Erken yaşta başlayan taciz ve tecavüz çocuğun babayla, ağabeyle, dedeyle normalde yaşanan ilişkinin böyle olduğunu zannedecek bir algı oluşturmasına neden olabilir.

Olayın mağdur çocuk tarafından ifade edilememesinin önemli bir nedeni çocuğun kendisini suçlaması, bu durumun sadece kendisinin başına geldiğini sanması ve bu sorun karşısında kendisini yalnız ve çaresiz hissetmesidir. Saldırganların mağdurları, diğer yakınlarına özellikle de annelerine ve kardeşlerine zarar vermekle tehdit ettikleri görüştüğümüz kişilerce aktarılmıştır.

"...8 yaşında başlayıp da böyle uzunca bir süre devam eden bir ilişki vardı yani ve baba ve kardeş, abi yani, ikisi birlikte yapıyorlardı bu işi ve çocuk hiçbir şeyin farkında değildi ve hâlâ 11 yaşında olmasına rağmen bunun- "Biz oyun oynuyoruz babamla" diyordu, yani bilmiyordu ki gerçekten tecavüze uğrayan bir çocuk bu, hem fiili livata olarak hem normal cinsel ilişki anlamında kastediyorum ..."(Polis)

Saldırgan mağdurun sessizliğini korumak için her yolu deneyebiliyor. Ancak fiziksel tehditlerin yanında olayın ortaya çıkmasının kendisi ve ailesi üzerinde oluşturacağı toplumsal baskı da çocukların sessiz kalmalarına neden olmaktadır.

> *"Tehditten gerçekten çok mu korktun diye sorduğumda aslında tehditten çok korkmamıştı, kirli kız olmaktan korktuğunu fark ediyorsunuz. Hani bunu söylersem kim bana inanır ya da işte nasıl algılarlar beni, korkusuyla yoksa hani beni döver diye ya da anne, babama söyler gibi bir korku değil de o kirlenmişlik duygusu nedeniyle muhtemelen saklama eğilimindeydi... "*
> *(Çocuk Psikiyatrı)*

Saldırganların ailede sahip oldukları otorite ensestin uzun süre ortaya çıkmamasının nedenlerinden biridir. Öte yanda, çocuğa birey olarak bakılmadığı, ailenin malı olarak kabul edildiği, çocukların büyüklerine koşulsuz saygı ve itaat kabulüyle yetiştirildiği yaklaşımların hâkim olduğu ortamlarda çocuğun istismarı ifade etmesi zorlaşmaktadır. Yaşamın diğer alanlarında da gördüğü kötü muamelelere hayır dememek üzere yetiştirilen çocukların sessizliklerini daha uzun süre koruması olasıdır. Eğitim sistemi de bu durumu pekiştirmektedir, çünkü orada da yapı, çocuğa kendini ifade etmesi ve bedenini koruması için yapması gerekenleri öğretmek amacıyla kurulmamıştır.

Başka kime güveniriz: ailenin diğer üyeleri...

> *"...sizi istismar eden kişiyi en güvendiğiniz insanlara anlatırsanız, onlar sizin değil, başkalarının doğru söylediğine inanırsa yine kimseye güvenemezsiniz, katlanılması gereken bir dert olarak değerlendirirsiniz." (Psikolog)*

Ensestin ortaya çıkmasını güçleştiren diğer durum ise aile fertlerinin mağdura ihtiyacı olan desteği verememesi ya da bu desteğin gecikmesidir. Aile fertleri olayı hiç fark etmeyebilirler ya da mağdurun söylediklerine inanmayabilirler. Mağdura inansalar ya da olaya şahit olsalar bile ensesti açığa çıkaramayabilir ya da gizli tutabilirler. Bu durumda çocukların mağduriyeti yıllar boyunca artarak sürebilir. Çocuklar istismardan kurtulmak için erken yaşta evlenerek evden uzaklaşmaya çalışabilirler.

Yaygın namus anlayışının kız ve erkek çocuklar ve aileleri üzerinde yarattığı baskı, bazı durumlarda aileler ensesti fark etseler de harekete geçmelerine engel olmaktadır. Toplumun gözünde ensest, cinsel saldırının ötesinde mağdur ve ailesinin namusunun kirlenmesi olarak algılanmaktadır. Saldırganlar da olayın açığa çıkmasını önlemek için toplumun namus anlayışı içinde gizlenme yoluna giderek bekâreti bozma, gebe bırakma gibi durumlardan kaçınmaya çalışmaktadırlar.

> *"...daha çok anal ilişkiyi tercih ediyorlar. Çünkü bulmak, tespit etmek daha zor. Çok hızlı toparlanıyor çünkü insan vücudu ama kızlık zarı bozulduğunda bozuluyor. Onun düzelme ihtimali yok. Kendini riske atmıyor aslında istismarcı bir anlamda ve aynı zamanda da hamilelik işte gebelik vs. onları da engellemiş olduğunu düşünüyor küçük bir çocuk olsa dahi."*
> *(Çocuk Psikyatrı)*

> *"...9 yaşındaki çocuk meselesinde, anne de mağdur. Hep şiddet görmüş, bastırılmış, kendisi bu meselede itiraf edecek pozisyonda bile değil yani. Teyzesi vasıtasıyla öğreniyoruz biz, bize de onu itiraf edemiyor. Kocasından korkuyor. Biz burada birtakım şeyleri söylüyoruz, koruma kararı alacağız falan... Devlet size istediğiniz kadar bakar, burada hayatınızı idame ettirebilirsiniz falan gibisinden. Ama toplum erkeklere göre kurulmuş bir toplum, yapı ona göre. Erkek ne yaparsa yapsın haklı, erkek ne yaparsa yapsın tolere edilebilir. Ama kadının en ufak bir şeyinde asla taviz yok. Asla bağışlama yok. Öyle bir yapı yok...."* *(Polis)*

Cinsel istismar kardeşler arasında olduğu durumlarda ebeveynler, hem mağdurun hem saldırganın kendi çocukları olması nedeniyle ikilem yaşayabilirler. Ebeveynin saldırgan çocuğunu korumaya yönelik davranışı, bazı durumlarda cinsel saldırının ortaya çıkmasına engel olabilir.

> *"...DNA testinde ensest ürünü gebeliği vardı, doğum yaptı ve DNA testi sonucu abiden olduğu anlaşıldı. Buna rağmen, ailenin takındığı şey, "hayır bu test yanlış. Biz bu kızı öldüreceğiz" diye bir tutum içerisine girdiler ve o çocuğu biz korumakta çok zorlandık."* *(Psikiyatr)*

Ensest evin dışına çıktığında: Bağırsa dünya duyar mı?

Cinsel istismarın varlığı, farklı şekillerle mağdurun aile çevresi dışına çıkarak çeşitli kurumlarda ilişkiye geçtiği uzmanlara yansıyabilir. Mağdur doğrudan ensest şikâyetiyle okula, sağlık kuruluşlarına, kolluk kuvvetlerine, savcılığa ya da SHÇEK'e başvurabileceği gibi farklı nedenlerle bu kurumlarda bulunduğu sırada ensest ortaya çıkarılabilir. Mağdurlar ensestle ilgili olsun olmasın bu kurumlara başvurduğunda olayın ne şekilde seyredeceği, mağdurla ilk karşılaşan uzmanın tabloyu nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Uzmanın değerlendirmesinin yanı sıra mağdurun ve/veya mağdurun yanında olan yakınının tavrı da olayın seyri için önem taşımaktadır.

Okulda fark edilmek ne kadar mümkün?

Ensest mağduru bir çocuğun okula devam etmesi, hem çocuğun istismarı anlatabileceği bir kuruma ulaşması hem de bu kurumdaki öğretmenlerin istismarı fark edebilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak öğretmenlerin çalışma koşullarının ve donanımlarının eksikliği, bu olanağın çocuğun yararına kullanılabilmesine engel olabilir. Okullarda istismar karşısında sistemli bir uygulama olmadığından aileler gibi öğretmenler de ensesti fark etmeyebilir, fark ettiğinde ne yapacağını bilemeyebilir, çocuğun yararına olabileceğini düşünerek oluşturdukları bazı stratejiler çocuğa zarar verebilir.

> *"...sekizinci sınıfta bir öğrencisiydi... görüşmeler ilerledikçe altından böyle bir vaka çıktığını anlattı. Bunu babasının yaptığını anlattı. Babasının çok baskıcı, otoriter, kesinlikle ama kesinlikle ortaya çıkarsa çocuğu öldürebilecek yapıda falan olduğundan bahsetmişti... ve kendisini çaresiz hissettiğini... bir yere yönlendiremediği ve böyle bir durumla kendi başına mücadele etmek durumunda kalışından bahsetmişti. Onu dinleyerek en azından biraz katkı sağlamaya çalışıyorum falan demişti."*
> *(Rehber Öğretmen)*

Sağlık kuruluşlarında:

Sağlık kuruluşlarında istismarla, özellikle de çocuk istismarı ile ilgili çok disiplinli bir birimin olup olmaması ensestin ortaya çıkıp çıkmaması üzerinde etkilidir. Farklı uzmanlık alanlarının bir arada çalışmadığı kurumlarda ensestin gözden kaçması mümkündür. Sağlık çalışanlarının sebebi belirsiz sağlık sorunlarının ardında istismarın olabileceği konusunda farkındalık sahibi olmaları gereklidir.

> *"...Çocukta aslında okul başarısında bir düşme var, davranışlarında bir değişiklik var, babasıyla birlikte olmak istemiyor, halbuki babası onun gelişmesi, bir erkek olarak yetişmesi için sürekli pazarda yanında olmasını istediğini, arabayla onu değişik yerlere götürdüğü söylemesine rağmen çocuk babadan uzaklaşıyor. Babayla hiç yan yana kalmak istemiyor, annesinin varlığında ancak belki de babasıyla birlikte daha rahat olabiliyor... sağlık problemleri de ortaya çıkmış, okuldaki rahatsızlığı nedeniyle de birtakım şeyler var. Çocukta aslında sindirim şikâyetleri var, mide bağırsak şikâyetleriyle geliyor... Aradan 1,5-2 yıl geçtikten sonra çocuk psikiyatrisi bizden konsültasyon istediğinde biz olaya müdahil olduk..."*
> *(Adli Tıp Uzmanı)*

Ensest şüphesini değerlendirmek...

Görüştüğümüz uzmanların ensestten şüphelendikleri vakalar vardır. Bu şüphelerin temelinde genellikle hekimler için maddi delillere, ruh sağlığı uzmanları için davranış örüntülerine, eğitimciler için okul davranışlarına, sosyal hizmet uzmanları için ise aile ortamlarına ilişkin gözlemler bulunmaktadır. Ancak uzmanlar bu şüpheyi değerlendirmekte her zaman yeterli olamadıklarını verdikleri örneklerle desteklemişlerdir.

> *"3-4 yaşlarında... bir erkek çocuktu. Yüksekten düşme vakası olarak gelmişti acile, sonra genel muayenede fiili livata tespit ettik çocukta. ...ailesi, amcaları falan vardı, annesi vardı, karışık, bir türlü baba yok ortada. ... ama babanın bunu yaptığına kanaat getirmiştik biz o anki o verilerden,*

konuşmalardan. Çocuğa fiili livata olayından sonra bir de beşinci kattan aşağı atmış... bayağı bir uğraştı; aileyle konuştu, çocuğu vermeme falan, bir sürü olaya şey yapıldı. Sonra, burası şey, bilirsiniz, sosyokültürel açıdan çok karışık, en son çocuk verildi. ...Olay öyle kapanmış oldu. Yani adli boyuta da ulaşmadı." *(Çocuk Cerrahı)*

"...çocuk bizimleyken var diyor, ondan sonra babasıyla göz göze gelince 'yok' diyor. 'Uydurdum' diyor. Şimdi var mı yok mu? Şimdi neye göre ölçeceksiniz? Bir var diyor, öbür tarafta yok diyor. Yok deyip olayı kapatacak mısınız? Yoksa olabilir mi deyip üstüne mi gideceksiniz? Kız da yok diyor, baba da yok diyor, yarım saat sonra var diyor. Bu olayın araştırılması bir hırsızlık olayı gibi değil. Çok daha zor bir olay..." *(Polis)*

Ensestin Açığa Çıkmasının Ardından Yaşanan Sorunlar

Ensestin açığa çıkmasıyla birlikte mağdurun sorunları bir anda çözülmeyip mağdur için zorlu bir süreç başlamaktadır...

Soruşturma ve yargı sürecinde yaşananlar...

Görüştüğümüz uzmanların büyük bir bölümü mahkeme öncesi ve mahkeme sırasında mağdurun çok fazla yıprandığını dile getirmiştir. Çocuğun başvuru yaptığı birime göre izlenen uygulamalarda farklılıklar görülebilmekte ve defalarca ifadesi alınabilmektedir.

> *"Bu süreçte belki 20 kez anlatmak zorunda kalıyor. Buna da ikincil istismar diyoruz biz, kurumsal istismar diyoruz. Çünkü çocuğun istismarını anlattırarak biz onu defalarca istismar ediyoruz. İşte öğretmenine anlattıysa, öğretmen bir de müdüre anlattırıyor, sonra bir de polise anlatıyor, bir de adli tıptaki doktora anlatıyor, o başka bir doktora gönderdiğinde o doktora anlatıyor, savcı bir daha çağırıyor ona anlatıyor, bir koruma merkezine giderse işte orda psikologa anlatıyor, sosyal hizmet uzmanına anlatıyor, sosyal hizmetler tekrar inceleme yapmak, korumaya almak için anlattırıyorlar. Dava açılıyor, mahkemede bir daha anlat diyorlar. Çocuk bunu defalarca anlatmak zorunda kalıyor. Şimdi bu çok kötü bir sistem olduğu için 2005'teki kanuna bizim de çok savunucusu olduğumuz bir hüküm girdi. Özellikle mağdur çocuklar soruşturmada bir kez dinlenir ve bu dinleme sırasında sesli ve görüntülü kayıt alınır diye. Bununla video kaydı yapılacak çocuğun ve duruşmada da bu kayıt izlenecek ve çocuk bir daha dinlenmeyecek diye."* *(Avukat)*

İfadelerin uzmanlar eşliğinde ve kamera kullanarak alınması için gerekli yasal düzenleme sağlanmış olmasına rağmen, baro çocuk komisyonu üyesi olan bir avukat görüşme sırasında çok yerinde bir ifadeyle *"Kanun aslında çok güzel bir şey getirdi, ama onun sistemini getirmedi"* demiştir.

Bir başka sorun da mahkemelerde ifadelerinin alındığı ve davalarının görüldüğü mekânların çocuklara uygun olmamasıdır. Davanın görüldüğü mahkeme salonları yetişkinler için kullanılan, çoğunlukla da ağır ceza mahkemelerinde, çocuklar için korkutucu olabilecek mahkeme salonlarıdır.

Delillerin toplanması...

Cinsel istismarın yargıya yansımasıyla birlikte suçun ve saldırganın belirlenmesi için vakaların çoğunda fiziksel deliller, ruhsal ve aile yaşamına ilişkin delillerin bir arada incelenmesine gerek duyulmaktadır.

Bulgular hem saldırıyı kanıtlamak hem de saldırının neden olduğu fiziksel ve ruhsal tahribatı ortaya koyarak, saldırganın alacağı cezayı belirlemek için önem taşımaktadır. Ceza kanunu gereği cinsel saldırıda penetrasyonun olup olmaması ve mağdurda taciz ve tecavüz sonrasında travma yaşanıp yaşanmadığı saldırganın alacağı cezayı etkilemektedir.

Adli tıp uzmanları cinsel saldırı delillerinin saptanmasında önemli bir role sahiptirler. Ancak aralarında cinsel saldırıyı kanıtlamanın ne şekilde mümkün olacağı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Görüştüğümüz adli tıp uzmanlarından biri fiziksel delillerin yetersiz olabileceğinden bahsederken, başka bir adli tıp uzmanı ise karar vermek için fiziksel delilleri zorunlu ve yeterli bulmaktadır.

Mahkemenin fiziksel delilleri yeterli bulmadığı durumda ruhsal delillerin toplanması daha büyük önem taşımaktadır. Mağdurların ruh sağlığı uzmanlarına yönlendirilmesi konusunda gereken hassasiyetin gösterilmemesi, her şehirde ve kurumda çocuk ruh sağlığı uzmanının olmaması ensestin açığa çıkmasını geciktiren hatta engel olan durumlardır.

> *"...Adalet Bakanlığı'na bilirkişilik yapıyoruz onların özellikle şüphelendiği olgularda biz ruhsal değerlendirme üzerinden verilerimizi onlara sunuyoruz, çünkü biz biliyoruz ki bugünkü bilgilerimizle her zaman istismarlarda fiziksel bir bulguya ulaşmak mümkün olmuyor. Mesela olgu size onlarca gün sonra gelebiliyor bu durumlarda ruhsal değerlendirmeyle sonuca ulaşmaya*

çalışıyoruz çünkü ruhsal belirtiler daha kalıcı ve daha sürekliliği olan belirtiler." (Çocuk Psikiyatrı)

Adli tıp grup başkanlıkları ve şubelerinde çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı bulunmamaktadır. Bu durumda ruhsal değerlendirme için diğer kurumlarda çalışan ruh sağlığı uzmanlarının bilirkişiliklerine başvurulması gerekmektedir.

Ensest şüphesinin değerlendirilmesinde sosyal hizmet uzmanlarının hazırladığı raporlar da kullanılabilmektedir. Bu raporlarda çocuk içerisinde yaşadığı aile ortamıyla birlikte değerlendirilmektedir.

Ev ve aile hayatındaki sorunlar...

Namus anlayışının neden olduğu toplumsal baskının ensestin açığa çıkışını her aşamada engellemekte olduğu görülmektedir. Mağdurun yaşamış olduğu taciz ve tecavüz ailesi tarafından "namus" meselesi haline getirilebilmekte ve yaşadığı mağduriyete rağmen çocuk suçlanabilmektedir.

Koruma altına alınan çocuklar...

Ensest mağduru çocukların can güvenliklerinin ve maddi-manevi ihtiyaçlarının sağlanacağı, toplumdan yalıtılmayacakları, damgalanmayacakları, mahremiyetlerinin korunacağı ve ensestin neden olduğu fiziksel ve ruhsal zararlarının azaltılması için gerekli desteklerin verileceği bir ortama ihtiyaçları vardır. Hakkında barınma konusunda tedbir kararı verilmiş olan bir çocuk SHÇEK'e bağlı kurumlara yerleştirilmektedir. Görüştüğümüz uzmanların pek çoğu kurum bakımı ne kadar iyileştirilirse iyileştirilsin çocuğun ev ortamında yaşamasının yerine geçemeyeceğini belirtmiştir. Kurum bakımı konusuyla ilgili bir diğer tartışma da cinsel istismar mağduru çocukların özel bir kuruma ihtiyaç duyup duymadıklarıdır. Uzmanların bir kısmı ensest mağduru çocukların genel yuva ve yurtlarda koruma altına alınmasının hem kendileri hem de kurumdaki diğer çocuklar için olumsuz sonuçlara yol açabildiği görüşündedir.

Ensest sonucu doğan bebekler

Aile içi cinsel istismar sonucu oluşan gebeliklerin bir bölümü gebeliğin ileri döneminde tespit edilmekte, bazı durumlarda da gebeliğin sonlandırılması gebe çocuğun sağlığı açısından tehlikeli olmaktadır. Görüştüğümüz uzmanlar ensest sonucu doğan bebeklerin aileleri tarafından sahiplenilmediğini belirtmişlerdir. Ensestin yargıya yansımadığı durumlarda bebeğin öldürülmesi, terk edilmesi, aileden başka birilerinin nüfusuna geçirilmesi gibi, olayı gizli tutmaya yönelik davranışlara rastlanmaktadır.

Yetişkinlik sorunları

Ensest mağdurlarının ergenlik, cinsellik ve evlililik konuları başta olmak üzere farklı alanlarda çok sayıda sorunu yetişkinliğine taşıdığı biliniyor. Olayı tam olarak anlamlandıramayan ve hatırlayamayan çocuklarda bile cinsel dürtülerin uyandığı yaşlarda kendi bedenine ve cinselliğe yönelik tepkiler oluşabilmektedir.

> *"...bir kadın gelmişti bana, herhalde 67 yaşlarında falan, geldi ve ben odaya alıp da hoşgeldiniz bile diyemeden bana dedi ki "benim dayım öldü, annem öldü, ben artık bunu açıklayabilirim: benim dayım çocukken beni yıllarca taciz etti ve ben hep bu yükü üstümde taşıdım, ama bunu hiç anlatamadım çünkü bundan üzülecek kişiler hayattaydı, artık öldüler ve ben bunu anlatmak için size geldim."* *(Psikolog)*

Uzmanın yaşadığı sorunlar

Bilgi eksikliği

Görüştüğümüz çeşitli mesleklerden ve uzmanlık alanlarından kişiler mesleki eğitimleri sırasında cinsel istismar konusunda aldıkları bilgilerin yetersiz kaldığından yakınmışlardır. Ensest konusunda alınan bilgi daha da kısıtlıdır. Ayrıca meslek yaşamları içerisinde de istismar konusunda farkındalıklarını arttıracak ve ensestle karşılaştıklarında ne yapacakları konusunda yol gösterecek bir eğitimin eksikliğini hissetmektedirler.

Güvenlik sorunu

Görüştüğümüz farklı mesleklerden kişiler ensesti bildirme konusunda yaşadıkları sorunlardan birinin de can güvenlikleri sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Ensesti yargıya yansıtmaları ya da bu konuda mağduru cesaretlendirmeleri halinde saldırganı n kendilerine ya da ailelerine zarar verebileceği endişesi taşımaktadırlar.

Ruhsal yıpranma

Görüşme yaptığımız kişiler, ensest mağdurlarıyla ve saldırganlarıyla çalışmanın kendi ruh sağlıklarını da olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Farklı mesleklerden uzmanlar istismar olaylarıyla ilgili çalışırken nasıl yıprandıklarını anlatmış ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Uzmanlar bu desteğe sahip olmadıklarından istismar alanından uzaklaşmayı tercih edebilmektedirler.

Mesleki ikilem

Cinsel istismar şüphesinin ihbar edilmesi yasal bir sorumluluktur. Ancak uzmanların sıklıkla ensesti bildirmenin çocuğun yararına olup olmayacağı konusunda ikilem yaşadıklarını gözlemledik. Görüştüğümüz uzmanların, mağdurun kendisinin ya da

ailesinin ensesti yargıya yansıtmak istemediği ya da bunu geciktirdiği durumlarda karar vermeleri daha da zorlaşmaktadır. Özellikle bazı meslek gruplarından kişiler yasaların yüklediği sorumlulukla mesleklerinin kendilerine yüklediği sorumlulukların arasında kalabilmektedirler. Görüşmeler sırasında bu ikilemi en sık hekimler, psikologlar ve rehber öğretmenler dile getirmişlerdir. Mesleki sorumluluklarından birini hastalarıyla/danışanlarıyla/öğrencileriyle paylaştıkları konuların mahremiyeti ve onlar istemeden harekete geçmemek olarak görmektedirler. Ayrıca uzmanlar ensesti yargıya yansıtmanın her zaman mağdurun yararına bir süreci başlatacağına inanmamaktadırlar.

Mesleki kurumsal işbirliği

Görüşmelerimizin hemen hepsinde ensest konusunda çalışmanın bir ekip işi olduğu, farklı mesleklerden uzmanların ve farklı kurumların işbirliğine gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir. Görüştüğümüz kişiler mesleki ve kurumsal işbirliğinin eksikliğinden şikâyetçidirler.

Mesleki sorumluluğun yükü

Görüştüğümüz kişilerin mesleki sorumluluklarının büyüklüğü, yetkilerinin sınırlılığı, kendilerinden meslekleriyle uyumsuz beklentilerin olması gibi sorunları vardır. Pek çok sorun alanında olduğu gibi bu alanda da vakaların farklı sorumluluk ve yetkileri olan uzmanlarca bir arada takip edilmemesinin yansımalarını görmekteyiz. Hâkim yeterli olmayan fiziksel deliller karşısında ruhsal delillerden yararlanmayı seçmemekte ya da bu alanın uzmanlarına ulaşamamaktadır. Mahkemede görev yapan ruh sağlığı alanında çalışan profesyoneller gerekli katkı ve desteği sunamazken, görevi mağduru savunmak olan avukat mağdura psikolojik destek vermek zorunda kalabilmektedir.

İş yükü

Tüm uzmanlar iş yüklerinin çok olması nedeniyle sorun yaşamaktadırlar. Bu sorunun neden olduğu olumsuzluklar çalıştıkları kurumlara göre farklılık göstermekte olup ensestin fark edilmesinden, delillerin toplanmasına ve ensest mağduru bir çocuğa destek olunmasına kadar her alanda yansımalarına rastlanmaktadır.

Değerlendirme ve öneriler...

Ensesti açığa çıkarmak için...

Ensest her sosyoekonomik gruptan kız ve erkek çocuğunun karşılaşabildiği bir istismar türüdür. Çocuğun babası, ağabeyi, dedesi, amcası, dayısı gibi yakınlarından biri tarafından yapılan istismarın engellenebilmesi için öncelikle çocuğun kendisini ifade edebileceği ortama ve farkındalığa ihtiyacı vardır. Tüm eğitim ve öğretim kurumları çocukların ensesti ifade etme becerisini geliştirmek için kullanılabilir. Ancak istismar, yaygın olarak erken yaşlarda başladığı ve kendini ifade edebilme, kendini tanıma ve koruma farkındalığı erken yaşlarda daha kolay kazanılacağı için okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim kurumları bu konuda çalışmak için daha uygun kurumlardır.

Araştırma sırasında aktarılan olaylar ve uzmanların değerlendirmelerinin göstermiş olduğu bir gerçek aile bireylerinin, özellikle de annenin desteğinin ensestin açığa çıkarılıp engellenmesi ve devam eden süreçte çocuğa yardımcı olunması açısından büyük önem taşıdığıdır. Bu nedenle, ebeveynlerin donanımlarını arttırmak gerekmektedir. Bu amaçla okullar, halk eğitim merkezleri ve STK'lar yetişkin eğitimi için kullanılabilir.

Farklı mesleklerin eğitim ihtiyacının giderilmesi...

Görüştüğümüz kişilerin tamamında çocuk istismarı konusunda hassasiyet gözlemlenmiştir. Bu hassasiyettin çocuk istismarıyla ilgili uygulamada yararlı olacak bir işlevinin olması için, meslek sahibi kişilerin gerekli yönlendirmeleri yapabilmesi zorunludur. Bu yönlendirme de ancak kişilerin kendi alanlarında gerekli bilgi ve donanıma sahip olmaları ile mümkündür. Araştırma sonuçları farklı mesleklerden kişilerin çocuk istismarı konusundaki bilgi eksikliğinin doğru eğitim programlarıyla giderilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Bu eğitim programlarında ensestin özel olarak vurgulanması gereklidir.

Yargı sürecinin sağlıklı işlemesi için

Ensestin yargılanma süreci oldukça zorludur. Cinsel istismarın tüm fiziksel ve ruhsal delilleri titizlikle toplanmalı ve değerlendirilmelidir.

Çocuğun ifade verirken zorlanması ve yeniden örselenmesi sorunu araştırma boyunca pek çok uzman tarafından belirtilmiştir. İfade, delil toplama ve yargı sürecinde mağdur çocuk bir defa, sesli ve görüntülü kayıt yapılarak uygun mekanda ve ruh sağlığı uzmanları gözetiminde dinlenerek örselenmesi engellenmelidir.

Bilgi ve iletişimin arttırılması için

Ensest mağdurlarının kendileri ya da yakınları ensesti açığa çıkarmak için güvenebilecekleri ve kolay ulaşabilecekleri yollara ihtiyaç duymaktadırlar. ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattının çok iyi tanıtılması hem istismar mağdurlarının şahsi başvurularını hem de ihbarları kolaylaştırmak açısından son derece önemlidir. Aile içi şiddet ve cinsel istismarla mücadele konusunda çalışmaları olan STK'ların tanınması, tanıtılması ve desteklenmesi gereklidir.

Uygulamaların kurumsallaştırılması için

Ensest şüphesinin değerlendirilmesi ve ensestin açığa çıkmasının ardından gerekli uygulamalar için standart yöntem izlenmesi gereklidir. Özellikle ensest mağdurlarıyla karşılaşılma ihtimali daha yüksek olan okullar ve sağlık kuruluşlarında çalışanların izleyecekleri yol konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir. Bu izlemenin vakanın yönlendirildiği kurumda da devam etmesi gereklidir.

Kurumsal bakıma ilişkin öneriler

Çocukların ve annelerinin güvenli şekilde barınabileceği yuva, yurt ve kadın sığınma evlerinin çoğaltılması ve sürekliliğinin korunması, idareci, uzman ve yardımcı

hizmetleri yerine getiren görevlilerin hem sayısının hem de istismar konusundaki farkındalıklarının arttırılması önemlidir.

Rehabilitasyon

Ensest vakaları yargıya yansıdıktan sonra mağdurun, ailenin diğer üyelerinin ve saldırganın ruhsal açıdan değerlendirilmesi, ruh sağlığı ve rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi, mağdura ve ailesine gerekli ekonomik desteğin sağlanması önemlidir.

Medyada gösterim

Ensestin, genel olarak tüm istismar türleri gibi, medyada duyurulması sırasında, mağdur için yol gösterici ve olayı açığa çıkarma yönünde cesaretlendirici olması, şüpheli durumların kesinleşmiş davalar gibi yansıtılmaması, mahremiyete özen gösterilmesi, mağdurun ruhsal travmasını arttıracak haberlerden kaçınılması, belirli bir sosyoekonomik grubu damgalayıcı şekilde haber yapılmaması ve istismar davranışı için özendiricilik teşkil etmemesi gereklidir.

Ensestin tanımlanmasının gereği ve önemi...

Türkiye'de ceza yasası ensesti ayrıca tanımlamamaktadır. Ensest cezaları, saldırganın yakınlığı dikkate alınarak arttırılmaktadır. Ensestin yasalarda tanımının yapılması ensestin farkındalığını arttıran bir durum olacaktır.

Saldırganın aileden biri olmasıyla olmaması durumunda çocuğun ihtiyaçları farklılaşmaktadır. Ensestin yasalarda tanımlanmamış olması sonucunda farklı ihtiyaçlara göre önlem alıp almamak uygulayıcıların kişisel bilgi birikimlerine ve becerilerine kalmaktadır. Ensestin tanımlanması uygulamada ortak hareket edilmesini kolaylaştıracaktır.

Çok disiplinli yaklaşım

Ensest bir vaka çalışması şeklinde çok disiplinli bir ekip tarafından değerlendirilmelidir. Çok disiplinli ekiplerde farklı mesleklerin ve kurumların görev ve sorumluluklarının tanımlanmış olması gereklidir.

Ensest ortaya çıktığında vakayı ele alan bir kriz yönetimi ve vakayı kapsamlı olarak değerlendiren, çok disiplinli destek sunabilen birimler yeterli sayıda olmadığından mağdurun bir uzmana ulaşmış olması bile ne yazık ki gerekli müdahalelerin muhakkak yapılacağı anlamına gelmemektedir.

Bitirirken…

Çalışmamız ensestin ne denli büyük ve karmaşık bir sorun olarak karşımızda durduğunu göstermektedir. Aile içi cinsel istismarı tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da istismar karşısında iyi işleyen bir sistem geliştirmek mümkündür. Yasalarda ensest tanımının yer aldığı, vakaların çok disiplinli bir yaklaşımla ele alındığı, sosyal destek sistemlerinin güçlü olduğu ülkelerde ensesti ortaya çıkarmak ve ardından gelen süreci mağdurun lehine yönlendirebilmek mümkün olmaktadır. Örneğin Kanada ensestle mücadele sisteminin iyi işlediği ülkelere bir örnektir. Türkiye'de istismar alanında yapılacak çalışmalara yönelik bir sistem geliştirilirken, iyi işleyen uygulamaların örnek alınması ve ülkenin özgün koşullarına göre uyarlanması yararlı olacaktır.

Rapor boyunca aktardığımız sorunları ve bu sorunlara yönelik geliştirilen çözüm önerilerini son olarak gözden geçirdiğimizde dört temel nokta Türkiye'de ensest sorununa çözüm geliştirmek açısından önemlidir:

- Rehber öğretmenlerin eğitimi,
- Hukuk çalışanlarının farkındalığının arttırılması,
- Ruhsal değerlendirmelerin alanında uzman kişiler tarafından yapılması,
- Sağlık kuruluşlarında çocuk sağlığı uzmanı, çocuk ruh sağlığı uzmanı, adli tıp uzmanı ve sosyal hizmet uzmanının birlikte çalıştığı çok disiplinli merkezlerin oluşturulması.

Bu önceliklerin birlikte ele alındığı pilot il ya da illerdeki uygulamalar cinsel istismar konusunda iyi işleyen bir sistemin Türkiye geneline taşınması için iyi bir başlangıç oluşturabilir. Bu amaçla kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapması yararlı olacaktır. Ancak kurulan sistemin sürdürülebilir olması için mutlaka kamu kurumları tarafından sahiplenilmesi gereklidir.